

Írott és nyomtatott hymnus

A *Corde natus ex Parentis* magyar változatának két alakját láthatjuk egymás mellett, dallamtalanul, a Kassán 1673-ban nyomtatott énekeskönyv 176–177. lapján.¹

Fekete Csaba a Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtárának (Debrecen) tudományos főmunkatársa.

Az írott Graduálokban így találod.

Az Atyának országából
ez világra Isten jöve,
nevezteték örök Istennek,
idvességnek kút fejének,
mindeneknek kik vóltanak,
és kik lésznek örökké.

Bóldogságos születés lőn,
mikor Jézus világra
születék idvességünkre,
fogontatván Szent Lélektől,
Atya Isten haragjának
engesztelője örökké.

Ennek azért énekeljünk,
ezt dicsérje föld és a menny,
és dicsérjék minden nyelvek,
és minden hatalmasságok,
nagy felszóval magasztalják
az Úr Istent örökké.

Mert ím, eljött az Úr Jézus,
kiről régen az Próféták
jövendőket mondottanak,
Mójszesnek ő törvényébe,
áldozattal meg jelenté,
kit dicsérjünk örökké.

Téged minden féle népek,
vének, ifjak és gyermekek,
és minden tiszt béli népek,
egyenlő szóval vallanak,
nagy örömel és nagy vígan,
dicsérnek mind örökké.

Néked Krisztus szent atyáddal,
Vígasztaló Szent Lélekkal,
mindenható egy Istennel,
légyen örök dicsőség,
hálá adás, birodalom,
és országlás örökké. Ú. L.

AZON HYMNUS.

A Fejérvári Graduálokban így vagyton.

Az Atyának országából,
Istenségnek tanácsából,
örök ige hozzánk jöve,
kinék velünk Isten neve,
mert idvességnek kút feje,
mindeneknek éltetője.

Bóldogságos születés lőn,
mikor Jézus világra jön,
idvesség újonnan meg lőn,
mert tömlőcből minket ki vőn,
és haragot rólunk el vőn,
vélünk ily nagy sok jókat tőn.

Ennek azért énekeljünk,
földön, mennyen ezt dicsérjük,
minden nyelvek magasztalják,
hatalmasságok imádják,
térdet, fejet néki hajtsunk,
s engedelmmünket mutassuk.

Mert ím, el jött az Messiás,
kiről jövendőlt az Írás,
kit régen várt sok nyavalyás,
mert nála a meg maradás,
törvénybeli sok áldozás
ezt mutatá ábrázolás.

Téged minden féle népek,
vének, ifjak és gyermekek,
és minden rend béli hívek
egyenlő szóval dicsérnek,
mint szabadítót tisztelnek,
mint Urokat, téged félnek.

Mondván, édes idvezítőnk,
csak tégedet dicsőítünk,
néked szívünkben örvendünk,
téged áldunk és imádunk,
segítségül hitből hívunk,
maradjon áldásod rajtunk. Ú. L.

¹ Más tipográfiával, ugyanígy található pl. az 1690. évi kolozsvári kiadás A_{5b-6b} levelén is, RMK I. 1384–1386. (A Debreceni Református Nagykönyvtár RMK 530 = H 1027 jelzetű példányát használtam.) A kassai kiadást sem az RMK I. nem ismeri, sem Sztripszky. Tipográfiája alapján is föltehető, hogy impresszuma hamis, az *Ericus Erich* nyomdásznev is erre utal. Ebben az időben főként jezsuita nyomtatványok láttak Kassán napvilágot, mindjárt 1674-ben pedig a *Cantus Catholici*, RMK I. 1159. Az idézett kassai énekeskönyv világosan mutatja a lőcsei jellegzetességeket.

A debreceni példány Lugossy József volt, csonka, de az énekeskönyv címlapja ép. Jelzete H 1039/hh = RMK 31. A két himnuszalak párhuzamos közlésének egyéb kiadásokban való ellenőrzésére nem volt módom.

Liturgiátörténetünk ritka mezsgyéjét jelöli e himnusz két alakja. Másik vetülete annak a kérdésnek, amelyet a Magyar Egyházzene I. évfolyama 2. számában az *Ó idvességes áldozat* kezdetű karácsonyi himnusszal kapcsolatban vázoltam. Ott a 16. századtól örökölt kéziratok alak mellé 18. századi nyomtatott énekeskönyv változatát helyeztem,² mert úgy vált népénekké már legalább egy évszázaddal korábban, és meg is maradt a múlt század elejéig. Itt azonban a nyomtatott gyülekezeti énekeskönyvben van együtt a két alak, a kétségtelen forrásutalással.

Gyülekezeti énekké sokkalta könnyebben válhatott az egyforma hosszúságú, rímes sorokba foglalt változat. A *Te Deum laudamus* példáján okulva elmondhatjuk, hogy gregorián dallammal is énekelt szertartási éneket a magyar református ember. Korlátozott számban, bizonyos ünnepi alkalmakon. De a közkedvelt ének a 17. században, Szenci Molnár zoltárainak hatásával hatványozva, bizonyosan nem a rímtelen és melizmás formájú volt.

A kancionálé-kiadások háttérében nemzedékeken át használt kéziratok és nyomtatott források egyaránt voltak. Az Öreg graduál példányainak legalább fele, tehát száz példány, s legalább ugyanannyi kéziratok graduál szolgált az istentiszteleti éneklés vezérkönyveként a nagyobb eklézsiákban. Ezek csekély kivétellel elpusztultak. A hajdani szétágazó gyakorlat ritka maradványa az idézett két himnuszváltozat. Nem a saját dallamát, hanem gyülekezeti használatban valószínűleg a Batthyány-graduálból ismert, illetve ennek leegyszerűsödött kolozsvári alakjából következő, a *Pange lingua gloriosae corporis mysterium* (vö. e szám, 14. o.) egyik hazai alakját szokták meg.³

Az Öreg Debreceni Énekeskönyv (1723–1816) természetesen az Öreg graduál versalakját vette át; e himnusz minden kiadásban a 9. számú. A további alakulás választóvonalát az is jelzi, hogy a 18. században a nótajelzés szerint már a 117. genfi zoltár dallamára is énekelték (*Az Urat minden nemzetek*). Másik dallamutalása a Huszár Gál debreceni énekeskönyve óta két változatban ismeretes dallam, amelyre korábban ezt a himnuszt is énekelték, 1685-től mindmáig ez a *Mennybéli felséges Isten* dallama. Ugyanott a 12. számú himnusz a *Jer, dicsérjük, keresztyének, nevét a nagy Úr Istennek*, utalásként viszont csak itteni himnuszunkat nevezi meg, tehát: „Nóta: Az Atyának országából: Nro 9”. Ezek szerint voltak kialakult szokások, hogy az egyforma méretű, strófászerkezetű himnuszokat milyen dallammal társították. Némelyiket több dallammal, másokat csak saját dallamukkal. Valószínű, ezeket a gyülekezet csak a

² Az Öreg Debreceni Énekeskönyv (ÖDÉ) a strófákat és az énekeket megszámozta 1723-tól kezdve, és szerkezetében, szövegében teljesen változatlan volt 1816. évi kiadásáig. Anyaga ugyanaz, mint a Gönci Kovács György előszavával megjelent 16. századi kiadások, néhány pótlással, elhagyással és sorrendcserével. Legkorábbi előzménye a Huszár Gál által 1561 tavaszán Debrecenben befejezett kiadás (RMNy 160); hasonló kiadása megjelent a Bibliotheca Hungarica Antiqua sorozatban 1983-ban. 1620–1699 közötti debreceni kiadásait nem ismerjük; szinte lehetetlen, hogy a lőcsei, kolozsvári kiadások mellett egyetlen alkalommal sem nyomtatták volna Debrecenben. A 18. századi kiadásokban az utolsó előtti sor változott, *segítségre* helyett *segítségül* olvasható. A második strófa rímeit *lött, jött, vött, lött* alakban találjuk.

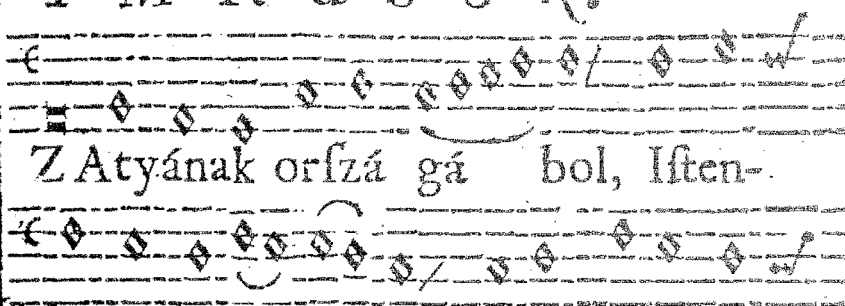
³ RMDT I 150, Bárdos Kornél – Csomasz Tóth Kálmán: „A magyar protestáns graduálok himnuszai”, *Népzene és zenetörténet*. III. Bp. 1977. 134–277. 31. szám, A típus. Az Óvári graduál dallama (f. 17) a Batthyány-graduáléval azonos, az eltérések lényegeset nem érintenek az Öreg graduálban sem (f. 26). A lőcsei énekeskönyvek is a Geleji Katona-féle alakot veszik át, a dallam 1675-ben is ugyanaz, a régebbi versalakot közlik másodiknak, ezzel a felirattal: AZON HYMNUS. *Más-képpen pedig így-is Énekelhetni*. A lőcsei énekeskönyvekben általános, hogy az *Amen* magyar alakját, *Úgy légyen* helyett csak rövidítve: U. L. alakban jelölik, mint sokfelé a kéziratok graduálok. Az apró helyesírási eltérések között értelmi természetű csak egy van: *Moysesnek ő törvénye* (a diftongus a görögül értett személynévben kéttagú, ó+ü, a törvény áldozata vetítette elő Krisztust).

genfi zsoltárra mondta. Ellenben ott, ahol működött jó énekkar, használták a gregorián dallamot. A források elpusztulása következtében nem tudjuk felbecsülni, hogyan kapcsolódtak a helyi szokások az általánosan elfogadott liturgikus gyakorlathoz. Valószínűleg volt több-kevesebb egységesülés a kollégiumokból kirajzó tanítók és lelkészek miatt, akik váltakozó szinten működtek. Ugyanakkor a helyi szokásokhoz való ragaszkodás sem hiányzott.

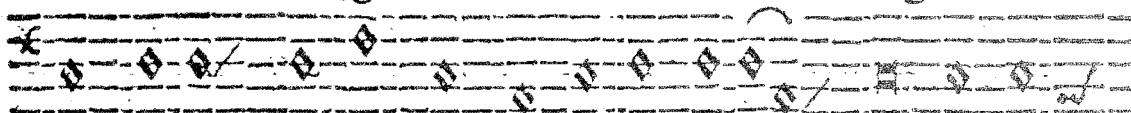
Graduál és kancionálé kölcsönösen egymásra volt utalva.

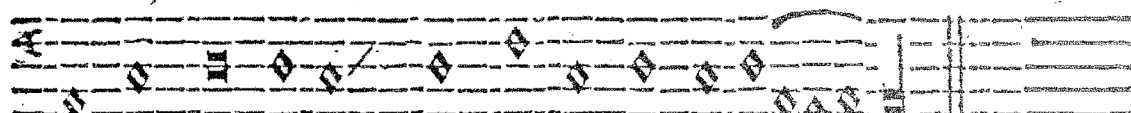
KARATSONRA TARTOZO HYMNUSOK.

ségnek tanásából, örök Ige hoz-

zánk jöve, kinek velünk Isten neve, mert idvös-

ségnek kút-feje, mindeneknek éltetője.

Boldogságos fűletés lön, mikor Jesus világra lön, idvőség újonnan meg-lön, mert tömlőtzből minket kivón, és haragot rolunk el-vón, velünk illy nagy fok jókat tón.

Keresztyéni Ditsíreték... Lócse 1675. p. 12. Református Kollégium, Nagykönyvtár, Debrecen, RMK I. 1183.

Helyesbítés

Lapunk I. évfolyamának 2. számában, a 177. oldalon, Fekete Csaba cikkében, az *Óh idvességés áldozat* himnusz utolsó versszakának első sorai a két változat között a tördelés során fölcserélődtek.